

Anne Mari Rautiainen

KOHTAAMISIA KIRJOITTAJIEN
JA KIRJOITTAMISEN OPETTAJIEN KANSSA

Kirjallisuuskatsaus:

*Emilia Karjula (ed.) Kirjoittamisen taide ja taito
(Atena 2014)*

”Miksi jakaisin ideani tai visioni kenenkään kanssa?”, miettii blogiartikkelissaan kirjoittamisen opintojaan käynnistävä opiskelija.

”Miksi kirjoittaa, jos ei halua jakaa ajatuksiaan muiden kanssa?” vastaa toinen.

Emilia Karjulan toimittama artikkelikokoelma Kirjoittamisen taide ja taito tarjoaa näkökulmia muun muassa tähän kirjoittajan yksinäisen työn ja vuorovaikutuksen välttämättömyyden paradoksiin.

Luin teoksen artikkelia samaan aikaan, kun kirjoittamisen perusopiskelijamme työskentelivät Kirjoittajan yhteisöt-nimisellä johdantojaksolla. Työpaikkani on kirjoittamisen opinnoissa Jyväskylän yliopiston avoimessa yliopistossa. Kirjoittamisen taide ja taito alkoi keskustella kiinnostavasti sekä opiskelijoidemme että omien ajatusteni kanssa. Jotkut artikkelit hiljaisemmin hymisten, jotkut terävämmin – alkoi tehdä mieli jutella ja osin väitelläkin tekstien kanssa.

Erilaiset kirjoittajakoulutukset ovat yksi mahdollisuus

löytää omaa kirjoittamista kehittävä yhteisö. Kirjoittamisen taide ja taito esittelee yhden tällaisen yhteisön tuotoksia, kyseessä on Turun yliopiston luovan kirjoittamisen oppiaineen ensimmäinen oma julkaisu. Artikkeleissaan opiskelijat, opettajat, tutkijat ja kirjailijat lähestyvät kirjoittamista enemmän käytännön kuin teorian suunnasta. Teos tekee siten tietoista eroa kirjoittamisen tutkimuksen suuntauksia esitelleeseen, Juri Joensuu ym. toimittamaan Luovaan lajiin (Atena 2008), jonka kirjoittajat ovat Jyväskylän yliopiston kirjoittamisen tutkijoita. Hyvä niin: kirjoittaminen ansaitsee monenlaisia tarkastelukulmia.

Kirjoittajan työn näkökulmasta huolimatta teoksessa on nähtävissä kirjallisuustieteen pohjavire. Kirjallisuusanalyysit eivät käännä tekstiä aidosti kirjoittamisen suuntaan, vaan katse kohdistuu prosessin tai kirjoittajuuden sijaan valmiiseen teokseen. Vahvimmin tätä perinnettä teoksessa jatkaa Katja Keisalan diskursiivista vallankäyttöä tutkiva artikkeli. Kirjallisuustieteen rinnalle teoksessa nostetaan oleellisiksi tieteiksi historia- ja kulttuuritieteet sekä psykologia. Vaikka kyse on kirjoittamisen opetuksesta, ei kasvatustiede tässä teoksessa näyttäydy. Toinen kapeus löytyy lajikirjosta. Turussa kirjoittamisen opetussuunnitelma rakentuu neljän peruslajin varaan, mutta artikkeleissa läsnä ovat vain proosa ja runous.

Teoksessa on oman oppiaineen suunnasta katsottuna paljon tuttua, mutta myös omasta ajattelusta poikkeavia näkökulmia. Sen koin virkistäväksi, on hyvä toisinaan peilata omia kirjoittamiseen ja kirjoittamisen opetukseen liittyviä käsityksiä. Hyvä sekin, ettemme kaikissa opinahjoissa ajattele kirjoittamisesta välttämättä samoin. Ihmeen sitkeästi näyttää silti elävän ajatus kirjoittamisen opettami-

sen kaavamaisuudesta. Tässä teoksessa Liisa Steinby väittää, että kirjoittamisen opettajilla olisi sekä Suomessa että muualla käytössään yhtäläinen muotti, johon opiskelijat pakotettaisiin. Steinbyn mukaan tuon muotin tuotoksena syntyy tusinakirjallisuutta, jossa teksti ei saa olla kuvailevaa ja jossa henkilöiden tunteet ja ajatukset näytetään ainoastaan toimintana. Jyväskylän opetuksesta en tuollaista muottia tunnista enkä edes ymmärrä, missä ja miten tällainen proosan opettamisen koulukunta olisi voinut syntyä. Ainakin meillä opiskelijat saavat kokeilla jo nyt Steinbyn ratkaisuksi esittämiä monenlaisia kerrontakeinoja ja hakevat samalla kosketuksia kirjalliseen traditioon.

Kirjoittamiseen liittyy paljon yksin tehtävää ajattelutyötä, ongelmien ratkaisuja, valintoja ja päätöksiä. Tähän kirjoittajan yksinäiseen työhön Kirjoittamisen taide ja taito tarjoaa kolme opastekstiä, jotka kaikki liittyvät romaanin rakentamiseen. Jenni Linturi jäsentää aineiston käyttämistä, Iida Rauma puolestaan romaanin rakennetta ja toisessa artikkelissa yhdessä Timo Harjun kanssa kertojaratkaisuja. Tällainen kirjoittamisen ”järkiperäistäminen”, kuten Rauma asian ilmaisee, auttaa kirjoittajan kirjallisen tietoisuuden rakentamista. Neljännessä opasmaisessa artikkelissa Niina Repo antaa kirjailijan elämää tavoitteleville käytännön neuvoja aina rahasta ja julkaisemisesta kritiikin vastaanottamiseen ja motivaation ylläpitämiseen. Nämä artikkelit selkeine jäsennyksineen ja esimerkkeineen löytävät varmasti lukijansa.

Itseäni tässä teoksessa puhuttelivat taidon harjoittamista enemmän kirjoittamisen lajien poikki kulkevat ajatuskulut, ennen kaikkea jakamiseen ja kohtaamiseen, kirjoittamisen yhteisöllisyyteen liittyvät aiheet. Mausteita tähän kes-

kusteluun löytyi monesta artikkelista.

Selkeimmin jakamisen näkökulma näyttäytyi Taina Kuuskorven artikkelissa ”Yhdessä luovuksissa”. Siinä hän jäsentelee kymmenen kirjailijan käsityksiä yhdessä kirjoittamisen mahdollisuuksista ja haasteista. Teksti tuo hyvän lisän aiempiin yhdessä kirjoittamista tai kollaboraatiota käsitteleviin kirjoituksiin.

Ensireaktio monitekijäisyyteen on usein kielteinen. Juuri siksi tämä artikkeli on tarpeellinen: yhdessä kirjoittaminen näyttäytyy siinä enemmän myönteisenä ja houkuttelevana kuin hankalana ja rajoittavana. Ehkä kiinnostavimpia ovat kirjoittajuuden kasvuun liittyneet ajatukset. Peilipinta kirjoittajapartneriin kasvattaa tietoisuutta omista vahvuuksista ja heikkouksista.

Yksi tärkeä peili kirjoittajalle on opinnoista saatava palaute, jota käsitellään tai ainakin sivutaan useammassa artikkelissa. Kalle Vainio kirjoittaa palauteprosessin tärkeästä vaiheesta, palautteen vastaanottamisesta. Hän on kehittänyt prosessikammioksi nimittämänsä työvaiheen, jossa opiskelija käsittelee tietoisesti saamaansa palautetta ja tekee vasta sitten ratkaisunsa tekstin suhteen. Tietoinen työskentely vahvistaa myös kirjoittajaidentiteettiä.

Vainio esittelee palautteen työstämistä sen saamisen jälkeen, ei siis itse palautetilanteen pohjustamista tai suunnitelmista. Ehkä eniten tässä teoksessa minua jäi mietityttämään juuri tämä palautekäsitys, johon liittyi myös varsin vahvana näyttäytyvä ohjaajan palautteen auktoriteetti-asema. Vainio tuo kyllä näkyviin vertaisryhmän hyvät ja huonot puolet, muttei sitä, miten vertaispalautetta voisi kehittää. Niinpä hänen mukaansa ”vastuuta palautteensa laadukkuudesta kantaa ainoastaan ammattimainen kirjoit-

tajaohjaaja”. Samansuuntaisesti näyttää ajattelevan Kari Levola. Hänen mielestään toisilta opiskelijoilta voi kyllä saada vertaistukea ja heidän teksteistään voi oppia, mutta ”yksityiskohtaisen palautteen” opiskelija saa nimenomaan koulutuksen ohjaajalta.

Kirjoittamisen opinnoissa on tavoitteellisesti kirjoittamiseen suuntautuneita opiskelijoita. Eikö tavoitteellisuuteen voi liittää myös oppimisprosessin, joka liittyy lukemiseen, palautteen antamiseen ja vastaanottamiseen? Miksi vastuu laadukkaasta tai yksityiskohtaisesta palautteesta olisi vain ohjaajalla tai opettajalla?

Opettajana olen oppinut arvostamaan vertaispalautetta, ja luottamusta siihen yritän valaa myös opiskelijoihimme johdantojaksosta alkaen. Palautetilanteet lähiopetuksessa tai verkossa tarjoavat yleisön, lukijajoukon, joka jo sinällään on usein kirjoittajalle arvokas kokemus. Kun tilanne pohjustetaan yhdessä, tietää jokainen sen lähtökohdat ja tavoitteet. Tätä yhteistä ymmärrystä korostaa myös Leena Gottelier omassa artikkelissaan, vaikka hänenkin tarkastelunsa perustuu pelkästään kirjailija-opettajalta saatuun palautteeseen. Vuorovaikutteisessa pienryhmässä kirjoittaja ei ole vain passiivinen satunnaisen palautteen ylöskirjaaja. Päinvastoin, hän voi oppia ryhmänsä teksteistä ja palautekeskustelusta paljon enemmän kuin opettajalta saamastaan yhdestä palautteesta – oli pa se kuinka yksityiskohtainen tahansa.

En näe kirjoittajakoulutuksen vertaispalautteita irrallisiksi enkä varsinkaan sattumanvaraisiksi yksittäisiin teksteihin kohdistuviksi teoiksi, vaan oppimisprosessiksi, joka syvenee kerta kerralta koko opintojen ajan ja koulii lopulta kirjoittajaa myös itsearviointiin. Siten niiden merkitys kirjoittajana kasvamiseen voi olla opettajalta saatuja palautteita

tärkeämpi.

Koen, että palautteen antaminen on tekstin ja lukijan kohtaamista. Yksi minua puhutelleista teksteistä olikin Timo Harjun pohdinta lukijan ja runon kohtaamisesta. Harju ponnistaa älyllisestä kohtaamisesta yksilöllisen kokemisen suuntaan ja antaa runolle tilaa koskettaa. Hänen henkilökohtainen lähestymistapansa kohtasi myös minut paremmin kuin saman artikkelin objektiivista kirjoittamista tavoitteleva osuus proosan kertojaratkaisuista.

Yksi tärkeä kohtaamisen taso kirjoittamisen opinnoissa on itsensä kohtaaminen. Päivi Kosonen taustoittaa omaelämäkerrallisen kirjoittamisen historiaa ja painottaa omaelämäkerrallisuuden mahdollisuuksia itsetuntemuksen lisääjänä. Hän esittelee brittiläisen Celia Huntin kirjoittamisen opetusohjelmaa, jonka mukaan kirjoittamisen taidon ohella opetuksen tulisi keskittyä oman äänen löytämiseen. Huntin ajattelussa olennaista ei ole yhden äänen tavoittelu, vaan nimenomaan moniäänisyys. Kosonen korostaa vahvasti omaelämäkerrallisuuden merkitystä kirjoittamisen opinnoissa. Olisikin ollut mielenkiintoista kuulla, miten Turun opinnoissa tähän on vastattu. Jyväskylässä omaelämäkerralliselle kirjoittamiselle on oma opintojaksonsa, lisäksi itsensä moniääninen kohtaamispaikka voi olla jokaiseen jaksoon liittyvä oppimispäiväkirja.

Kohtaamisten jännittävin taso tässä teoksessa on Emilia Karjulan kohtaaminen muusien kanssa, yritys paikantaa taiteellisen ja tieteellisen lähestymistavan kohtauspiste. Hänelle ”teorian ja käytännön muusa”, ”harhailun muusa” ja ”keräilyn muusa” voivat toimia työn innoittajina ja rikastuttajina. Lisäksi hän näkee muusat keinoksi tavoitella luontevaa luovan työn ja tutkimuksen leikkausta. Kirjoit-

tamisen prosessiin liittyvissä kokeiluissaan hän pyrkii lähestymään todellisuuden, kielen ja kirjoittavan minän kohtaamista uusista suunnista. Artikkelit vasta keräilee ajatuksia tutkimusmatkan alkutaipaleella, mutta suuntautuu kesken-eräisenäkin kiinnostavasti paitsi taiteelliseen tutkimukseen, myös kirjoittamisen alkujuurille.

Kirjoittamisen taide ja taito kuljettaa lukijansa ennen kaikkea kirjoittamisen taitoon, taidetta ja teoriaa sivuten. Kirjoittamisesta, sen oppimisesta ja opetuksesta kiinnostuneille se tarjoaa sekä tuttuja että tuoreita ajatuksia. Teoksen artikkeleihin kannattaa kurkistaa oman kirjoittajuutensa kautta ja siten löytää heijastuspintoja sekä kirjoittamiseen että kirjoittamisen opettamiseen.

Anne Mari Rautiainen on kirjoittamisen opintojen yliopistonopettaja Jyväskylän Avoimessa yliopistossa. Hän tekee väitöskirjaa kirjoittamisen opiskelijoiden oppimispäiväkirjoista.

SCRIPTUM Publications of Writing Research is a refereed, open access publisher of scholarly articles in Creative Writing Studies. Articles or monographs will be published in Finnish or in English. The Publisher is Jyväskylä University Department of Arts and Culture Studies.

THE EDITORIAL BOARD OF SCRIPTUM

Juhani Ihanus, Docent, University of Helsinki poetry therapy

Päivi Kosonen, Docent, University of Turku autobiographical studies

Tuomo Lahdelma, Prof. University of Jyväskylä, authorship studies, translation studies

Johanna Pentikäinen, PhD. University of Helsinki, pedagogy of creative writing, artistic research of literature

Daniel Soukup, PhD., Faculty of Arts, Charles University, Prague, and European Association of Creative Writing Programmes.

Jarmo Valkola, Prof. University of Tallin, Media writing and adaptation studies

EDITOR-IN-CHIEF:

Risto Niemi-Pynttäri, PhD University of Jyväskylä Poetics and social media writing